

פרשת ויחי

וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב ... (מא, נ-נב)

&שם הבכור מנשה כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי. ואת שם השני קרא אפרים כי הפרני אלקים בארץ עני

יוסף קורא למנשה בשמו ומנמק זאת כרמז שה' השכיח ממנו את כל עמלו והתלאות שעברו עליו בהיותו עבד, וכן השכיח ממנו את כל בית אביו, ועל ידי השם "מנשה" מבקש יוסף להזכיר לעצמו את העבדות שחלפה כדי להודות לה' על שחילץ אותו מיוון מצולה ואת בית אביו שהלך והשתכח ממנו, בשל היותו עסוק בהנהגת מצרים.

השם שניתן לבן השני - אפרים מצביע על פריון, התרחבות וגידול. השם אפרים נושא את המשמעות החיובית לעומת מנשה הנושא את המשמעות של שכחה שלילית.

יעקב אבינו נפרד מבניו ומבני בניו והוא מברך אותם לקראת עתידם בקבעו לכל אחד ואחד את עתידו בחיים. לבנימין הוא קובע מקומו של בית המקדש. ליוסף הוא נותן שני חלקים - "מנשה ואפרים כראובן ושמעון יהיו לי". לשבט יהודה הוא קובע מלכות, וכו'.

לברכתו של יעקב את בני יוסף קדם דו שיח ארוך בין יעקב ליוסף כמובא במדרש: יוסף ששמע מאביו את ההבטחה "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", לא הבין מדוע הקדים אביו את אפרים לפני מנשה וחשב אולי זו טעות שהרי מנשה הוא הבכור.

לאור זאת עשה יוסף הכול כדי שהמברך - יעקב אביו, ישים ידו הימנית על ראשו של מנשה, שכן ליד הימנית נודעת חשיבות מיוחדת כדברי המדרש במקום אחר שבכל מקום הימין משובח, לענין עבודה, לענין סמיכות ולענין ברכה.

גדולה היתה הפתעתו של יוסף כשאביו עשה פעולה מיוחדת להניח דווקא את היד הימנית על ראש אפרים - "וישת יד ימינו על ראש אפרים". יוסף נוכח לראות שחששו רציני ולכן עשה שתי פעולות: א. תמך יד אביו להעבירה מעל ראש אפרים אל ראש מנשה. ב. פנה לאביו בנימוס "לא כן אבי, כי מנשה הבכור".

יעקב הגיב נמרצות - "וימאן אביו" - ביד זו נאבקתי עם שרו של עשיו וניצחתי ואתה רוצה להוריד אותה?! שנית, אתה חושב שמא דעתו של אביך אינה צלולה ולכן עושה מה שעושה - "ידעתי בני ידעתי".

פעולה זו של יעקב היתה מכוונת גם לעתיד שהרי מעשה אבות סימן לבנים. יעקב רצה לקבוע שיסגור בחיים שני דברים חשובים הקובעים גורלם של עמים ומדינות: כמות ואיכות.

המושג כמות נגזר מהמילה כמה, ומציין את שיעור הדברים מבחינת המספר, הגודל או המשקל. אך מהכמות אי אפשר לקבוע את טיב הדברים, את אופיים של האנשים, את תכונותיהם וכו'. איכות נגזרת מהמילה איך ומעידה על תכונותיו ומיזגו של האדם.

הכמות חשובה מאד. וכבר כתב שלמה המלך בקהלת: "טובים השניים מן האחד ... כי אם יפולו, האחד יקים את חבירו, ואילו האחד שיפול ואין שני להקימו". אולם המכריע בחיים הוא האיכות כדברי החכם מכל אדם: "החכמה תעוז לחכמה מעשרה שליטים".

פרשת ויחי

אפרים ומנשה סימלו את שני המושגים הללו. מנשה נתברך בכמות כמובא שלפני כניסתם לארץ הגיע מספרם ליותר מחמישים אלף נפש לעומת בני אפרים שמנו רק שלשים ושניים אלף נפש. אולם מבחינת האיכות היו בני מנשה ירודים מאד שלא העמידו מביניהם שופטים בעלי שיעור קומה. מאידך, אפרים היה קטן בכמות אך גדול באיכות, ממנו יצא יהושע בן - נון (בעשרה בטבת חל על פי המסורת יום פטירתו), שהביא את בני ישראל אל המנוחה והנחלה ובשעה שאמר "שמש בגבעון דום" נתפרסם שמו בעולם.

יעקב ראה בעיני רוחו את מצבינו ועתידנו. אמנם זקוקים אנו לכמות גדולה של יהודים שהרי בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, אך רק על ידי האיכות שלנו כיהודים מאמינים ושומרי מצוות, נוכל להתמודד כנגד הכמות העוינת, ולכן "ישימך אלקים כאפרים וכמנשה", שילוב של שני הדברים יחד, אך, "וישם את אפרים לפני מנשה", יש להקדים את האיכות לכמות אז והקדוש ברוך הוא יצילנו מידם.

מקור: הרב יוסף זילברפרב שליט"א